

НУМИЗМАТИЧАР

Број 37, Београд 2019.

НАРОДНИ МУЗЕЈ У БЕОГРАДУ

НУМИЗМАТИЧАР

Број 37/2019.

Главни и одговорни уредник
Бојана БОРИЋ-БРЕШКОВИЋ

Редакција
Милоје ВАСИЋ (*уредник*)
Вујадин ИВАНИШЕВИЋ
Бојана БОРИЋ-БРЕШКОВИЋ
Весна РАДИЋ
Петер КОС
Ернест ОБЕРЛЕНДЕР-ТАРНОВЕАНУ
Адам ЦРНОБРЊА (*секретар*)

НАРОДНИ
МУЗЕЈ

БЕОГРАД 2019.

NATIONAL MUSEUM IN BELGRADE

NUMIZMATIČAR

Volume 37/2019

Editor-in-Chief

Bojana BORIĆ-BREŠKOVIĆ

Editorial board

Miloje VASIĆ (*editor*)

Vujadin IVANIŠEVIĆ

Bojana BORIĆ-BREŠKOVIĆ

Vesna RADIĆ

Peter KOS

Ernest OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU

Adam CRNOBRNJA (*secretary*)

НАРОДНИ
МУЗЕЈ

BELGRADE 2019

Издавач

НАРОДНИ МУЗЕЈ У БЕОГРАДУ

Превод

Станислав ГРГИЋ

Лекџура (енглески)

Тамара РОДВЕЛ–ЈОВАНОВИЋ

Графички уредник

Бранислав Л. ВАЛКОВИЋ

Штампа

BiroGraf d.o.o., Zemun

Тираж

300 примерака

Published by

NATIONAL MUSEUM IN BELGRADE

Translation

Stanislav GRGIĆ

Language Editor (English)

Tamara RODWELL–JOVANOVIĆ

Graphic design by

Branislav L. VALKOVIĆ

Printed by

BiroGraf d.o.o., Zemun

Printing

300 copies

САДРЖАЈ / CONTENTS

Miloje R. VASIĆ A HOARD OF DENARII AND ANTONINIANS FROM DOBRI DO (MEZUL 2)	7
Милоје Р. ВАСИЋ ОСТАВА ДЕНАРА И АНТОНИНИЈАНА ИЗ ДОБРОГ ДОЛА (МЕЗУЛ 2)	185
<hr/>	
Bojana BORIĆ-BREŠKOVIĆ and Mirjana VOJVODA HOARD OF ROMAN COINS FROM THE VICINITY OF SMEDEREVO MEZUL I (DOBRI DO I)	187
Бојана БОРИЋ-БРЕШКОВИЋ и Мирјана ВОЈВОДА ОСТАВА РИМСКОГ НОВЦА ИЗ ОКОЛИНЕ СМЕДЕРЕВА МЕЗУЛ I (ДОБРИ ДО I)	241
<hr/>	
Адам Н. ЦРНОБРЊА ОСТАВА ИЗ СРБИЈЕ ПОХРАЂЕНА 254. ГОДИНЕ	243
Adam N. CRNOBRWA HOARD FROM SERBIA DEPOSITED IN 254 AD	257
<hr/>	
Мирјана ВОЈВОДА и САША РЕЏИЋ РЕДАК НАЛАЗ НОВЦА ХАНИБАЛИЈАНА ИЗ ЈЕДНЕ ГРОБНЕ ЦЕЛИНЕ НА ВИМНАЦИЈУМУ	261
Mirjana VOJVODA and Saša REDŽIĆ A RARE FIND OF HANIBALIAN'S COIN FROM A GRAVE IN VIMINACIUM	267
<hr/>	
Никола ЦРНОБРЊА и Петер КРАЈНЦ АНТИЧКИ НОВЦИ У ОСТАВИНИ ПРОФ. СВЕТОЗАРА СТ. ДУШАНИЋА У МУЗЕЈУ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ У БЕОГРАДУ	269
Nikola CRNOBRNJA and Peter KRAJNC ANCIENT COINS IN THE LEGACY OF PROFESSOR SVETOZAR ST. DUŠANIĆ IN THE MUSEUM OF THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH IN BELGRADE	289
<hr/>	
Марија МАРИЋ ЈЕРИНИЋ ОДЛИКОВАЊА АРХИМАНДРИТА ДУЧИЋА У СВЕТЛУ ПРОНАЂЕНИХ ПОВЕЉА	299
Marija MARIĆ JERINIĆ DECORATIONS OF ARCHIMANDRITE DUČIĆ IN LIGHT OF DISCOVERED CHARTERS	331
<hr/>	

Мирјана ВОЈВОДА*

Археолошки институт Београд

Саша РЕЏИЋ**

Археолошки институт Београд

РЕДАК НАЛАЗ НОВЦА ХАНИБАЛИЈАНА ИЗ ЈЕДНЕ ГРОБНЕ ЦЕЛИНЕ НА ВИМНАЦИЈУМУ¹

Апстракт: Током истраживања источних некропола Виминацијума, на локалитету Пиривој, 2003. године откривен је гроб који је садржавао пет монетарних налаза. Један од њих представља редак примерак Ханибалијана кован 336-337. године у ковници Константинопољ.

Кључне речи: римско империјално ковање, Ханибалијан, Виминациум, Пиривој

Током археолошких истраживања дела источне некрополе Виминацијума, на локалитету Пиривој, откривен је 2003. године гроб инхумираног покојника (означен као G-123), оријентисан запад – исток. У питању је зидана гробна конструкција од насатично постављених опека, подом од хоризонтално постављених опека и покривачем од тегула. Конструкција је откривена у делимично разрушеном стању, као и кости покојника, које су биле дислоциране и фрагментоване, што је последица пљачке у антици.² Из наведених разлога, не можемо бити сигурни где су новчићи били тачно положе-

* mirjana.vojvoda@gmail.com

** sasa.redzic@gmail.com

1 Чланак представља резултат рада на пројекту: IRS – Виминацијум, римски град и легијски војни логор – истраживање материјалне и духовне културе, становништва, применом најсавременијих технологија даљинске детекције, геофизике, ГИС-а, дигитализације и 3Д визуализације (47018) – Министарство просвете и образовање Републике Србије. (М. Vojvoda, S. Redžić).

2 Дневник теренских истраживања Пиривој 2003, Документација Археолошког института Београд.

ни приликом сахране. У сваком случају, примерак Ханибалијана откривен је у источном делу гробне конструкције, док су остала четири новца пронађена заједно у њеном средишњем делу. Осим ових пет монетарних налаза, у гробу нису откривени други прилози, што је вероватно последица помену-те пљачке.

Осим фолиса Ханибалијана (кат. бр. 1) у гробу су пронађене и следеће монете: фолис Константина I, кован између 330. и 335. године (кат. бр. 2); фолис Констанција II цезара, кован између 330. и 335. године (кат. бр. 3); два примерка фракција фолиса Констанција II као августа, кованих између 337. и 340. године (Кат. бр. 4-5). Сви монетарни налази пронађени у овом гробу, емитовани су између 330. и 340. године, што упућује на закључак да је покој-ник покопан након 340. године.

КАТАЛОГ:

1. Ханибалијан. Фолис. Ковница Константинопољ. Ковање под Кон-стантином I. С-326.

Ав. Нечитљив. Биста драпирана, под оклопом, на десно; гологлав.
Рв. SE-CVRITAS PVBLICA; ex – CONSS. Персонификација Еуфрата
седи на десно, на земљи, ослања се на скиптар; урна са стране; у
позадини трска.

тежина 2,10 gr,
пречник 16,47 mm
RIC VII, р. 589, по. 146-148.
336-337. г.³

2. Константин I. Фолис. Ковница непозната. С-327.

Ав. VRBS – ROMA. Биста у царском огртачу, на лево, на глави
шлем.

Рв. Без легенде; ex – Нечитљиво. Вучица на лево, храни близанце;
две звезде изнад.

тежина 2,33 gr,
пречник 17,66 mm
RIC VII, /
330-335. г.

3. Констанције II цезар. Фолис. Ковница непозната. Ковање под Константином I. С–328

- Ав. FL IVL CONSTANTIVS NO[B C]. Биста драпирана, под оклопом, на десно; глава са лоровим венцем.
- Рв. GLOR-IA EXERC-ITVS; ex – Нечитљиво. *Gloria exercitus* тип са два стандарда.
- тежина 1,84 gr,
 пречник 18,40 mm
 RIC VII, /
 330-335. г.

4. Констанције II август. Фолис. Ковница Сисција. С–329.

- Ав. CONSTANTI-VS P F AVG. Биста драпирана, под оклопом, на десно; глава са дијадемом.
- Рв. GLOR-IA EXERC-ITVS; ex – ASIS. *Gloria exercitus* тип са једним стандардом, са Христовим монограмом на банеру.
- тежина 1,60 gr,
 пречник 17,08 mm
 RIC VIII, p. 355, no. 86.
 337-340. г.

5. Констанције II. АЕЗ. Ковница Константинопољ. С – 330.

- Ав. D N CONSTAN-[TIV]S P F AVG. Биста драпирана, под оклопом, на десно; глава са дијадемом.
- Рв. GLOR-IA EXERC-ITVS; ex – CO[.]. *Gloria exercitus* тип са два стандарда.
- тежина 1,63 gr,
 пречник 16,50 mm
 RIC VIII, p. 450, no. 42.
 337-340. г.

Налази новца емитовани за Ханибалијана и његовог брата Далмацијуса су веома ретки с обзиром на кратко време њиховог издавања. До сада је са Виминацијума, поред овог примерка Ханибалијана познат само још један кован за Далмацијуса, пронађен на локалитету Пећине 1987. године. У питању је фоллис ковнице Сисција са аверсном легендом FL DELMATIVS NOB C и реверсом GLOR-IA EXERC-ITVS; ex – •ASIS• (*Gloria exercitus* тип са два стандарда).⁴

Константин Велики је, од почетка своје самосталне владавине, покушавао да успостави модел поделе власти међу члановима породице. Најпре међу својим синовима, да би од 335. укључио у овај систем и потомке свог оца Констанција I и његове друге жене Теодоре. Према тој подели Константин II је добио на управу Галију, Констанције II Азију и Египат, Констанс Илирик и Италију, а новопроглашени цезар Далмацијус Тракију, Македонију и Ахају. Ханибалијан је назван *nobilissimus*, а добио је и титулу *rex regum et ponticarum gentium*, у Константиновој намери да успостави бољу контролу над Арменијом и њеним суседством, као врсту тампон зоне према Персијанцима.⁵ Константин је додатно ојачао Ханибалијанов статус браком са својом ћерком Константином, након чега су упућени у Цезареју Кападокијску.⁶ Постављање Ханибалијана на овај положај и слање Констанција II у Антиохију, било је повезано са истицањем римских интереса на истоку и припрема за рат са Персијанцима који је Константин планирао.⁷

Константин I је на овај начин 335. године успоставио сложен систем династичког наслеђивања у коме су његови синови и нећаци, у нижем рангу, контролисали различите делове царства, док је он остао једини август. Очито да је настојао да избегне проблеме сукцесије, припремајући цезаре за ранг августа након његове смрти, укључујући и потомке Теодоре у подели власти. На овај начин Константин I је прилагодио Диоклецијанов модел поделе и наслеђа власти, с тим што се држао крвне линије, а не заслуга у дељењу пурпура.⁸ За саветнике, можда чак и регенте, младих цезара планирао је полубраћу Флавија Далмацијуса и Јулија Констанција, као и свог верног префекта преторије Флавија Аблабиуса.⁹ За Константина I је на овај начин организација власти и подела територија након његове смрти била заврше-

4 Vojvoda and Mrđić 2017, 260, Cat. no. 1451.

5 Zosimus II.39.1-2; Hunt 2007, 2-3. За Далмацијуса cf. PLRE I, Dalmatius 7; за Ханибалијана cf. PLRE I, Hannibalianus 1.

6 Ammianus Marcellinus XIV.1.2.

7 Проблеми на источној граници са Персијанцима били су актуелни дуже време. Крајем 334. г. арменска делегација је посетила Константина I са молбом за римском подршком против Персијанаца. Како су Персијанци кршили споразум начињен са Диоклецијаном, Константин се сложио да помогне Арменији. Увређени Персијанци су такође послали делегацију у Константинопољ, где им је Константин обећао да ће одржати мир, али је без обзира на то наставио припреме за рат (Eutropius X.8). Такође cf. Burgess 2008, 9, ref. 22.

8 Frakes 2007, 95; Hunt 2007, 3; Burgess, 2008, 8-9.

9 Након Хеленине смрти (329. г.) Константин је почео да рехабилитује своју полубраћу. Обојица су добили конзулат 333 и 335. године и били почашћени древним и часним титулама *sensor*, *patricius* и *nobilissimus*. Са друге стране, јасан одраз поверења које је Константин имао у префекта преторије Аблабијуса, је веридба његове ћерке са Констансом; cf. Burgess 2008, 8- 9.

на – колегијум императора, повезаних крвним везама и браковима, са старијим саветницима у оквиру тетрархијског система регионалне поделе власти између царева и цезара.

Међутим, 22. маја 337. године, током припрема за кампању против Персијанаца, Константин Велики је умро као једини август. Наступио је *interregnum* у коме је извесно време било нејасно ко треба да има врховну власт.¹⁰ Након три месеца (9. септембра 337.) Константинови синови су се сусрели у Панонији, где су промовисани у августе и истовремено међусобно поделили територије.¹¹ До тада су готово сви потомци Констанција I и Теодоре били убијени током лета 337. г., догађаја који је познат и као „велики масакр“. Том приликом убијено је девет чланова породице, укључујући и цезара Далмацијуса и Ханибалијана, док су масакр преживели само будући император Јулијан (зато што је имао 6 година) и његов брат Констанције Гал (јер се очекивало да ће и тако ускоро умрети од болести). Детаљни описи ових крвавих догађаја изостају, јер их извори прећуткују и само неколико их узгред помиње.¹²

У модерној историографији преовлађује мишљење по коме нема много сумње да је иза ових убистава стајао Констанције II, те да је он био тај који је одбацио очеве планове о наслеђивању, а не војници како се у неким изворима наводи. То нужно не значи да су убиства била унапред планирана. Могла су бити резултат тренутне реакције Констанција II на потенцијалну претњу од стране Далмацијуса и његове породице или њихових симпатизера. Непознато је да ли су и какву улогу у томе имали Константин II и Констанс. У суштини, намера је била да се уклоне потомци Констанција I и Теодоре како ни на који начин не би касније угрозили три Константинова сина.¹³

Ретки налази новца Ханибалијана и Далмацијуса са Виминацијума, сведоци су њихове краткотрајне улоге у подели власти коју је осмислио Константин, а о коју су се његови синови убрзо оглушили.

10 Старим тетрархијским правилима је било прописано да прокламација новог члана империјалног колегијума (августа) или промоција новог цезара, изискује присуство једног од августа или његово одобрење. Како је са Константином I умро и једини август, Константин II и Констанције II нису имали законских основа да постану август, осим преседана и признавања од стране војске и Сената; cf. Burgess 2008, 9.

11 Hunt 2007, 4; Burgess 2008, 10, 29; Детаљно о подели територија cf. Bleckmann 2003, 225-250. Тројица браће сусрели су се у Сирмијуму током јула 337. али остаје непознато зашто су тек 9. септембра прокламовани у августе од стране дунавских легија.

12 Детаљно о литерарним и епиграфским изворима везаним за велики масакр у лето 337. г. cf. Burgess 2008, 10-20.

ЛИТЕРАТУРА / BIBLIOGRAPHY

Ammianus Marcellinus

Ammianus Marcellinus, with an English translation by John C. Rolfe, London-Cambridge Massachusetts, 1935.

Bleckmann 2003

B. Bleckmann, Der Bürgerkrieg zwischen Constantin II und Constans (340 n. Chr.), *Historia* 52, 225-250.

Burgess 2008

R. W. Burgess, The Summer of Blood. The “Great Massacre” of 337 and the Promotion of the Sons of Constantine, *Dumbarton Oaks Papers* 62, 5-51.

Eutropius

Fl. Eutropius, *Breviarium*, trans. H. W. Bird, Liverpool, 1993.

Frakes 2007

R. M. Frakes, The Dynasty of Constantine Down to 363, in: *The Cambridge Companion to the Age of Constantine*, ed. by N. Lenski, Cambridge, 91-110.

Hunt 2007

D. Hunt, The successors of Constantine, in: *The Cambridge Ancient History*, Vol. XIII, *The Late Empire, A.D. 337—425*, eds. by A. Cameron, P. Garnsey, Cambridge, 1-43.

PLRE I

A. H. M. Jones, J. R. Martindale and J. Morris, *The prosopography of the later Roman empire*, Vol. I, Cambridge-New York, 1971.

RIC VII

P. M. Bruun, *The Roman Imperial Coinage*, VII, Constantine and Licinius A.D. 313-337, London, 1966.

RIC VIII

J. P. C. Kent, *The Roman Imperial Coinage*, VIII, The family of Constantine I A.D. 337-364, London, 1981.

Vojvoda and Mrđić 2017

M. Vojvoda and N. Mrđić, *Coin finds from the Viminacium necropolis of Pećine and their role in funerary ritual*, Beograd.

Vojvoda and Redžić 2018

M. Vojvoda, S. Redžić, Циркулација римског новца у српском делу лимеса (I-V век) / Circulation of Roman Coins in the Serbian part of the Limes (1st – 5th century), in: *Римски лимес и градови на њему Србије/Roman Limes and cities in the territory of Serbia*, Београд/Belgrade, 50-55; 239-281.

Zosimus

Zosimus, *New History*, trans. R. T. Ridley, Sydney, 1982.

Mirjana VOJVODA
Archaeological Institute, Belgrade

Saša REDŽIĆ
Archaeological Institute, Belgrade

A RARE FIND OF HANIBALIAN'S COIN FROM A GRAVE IN VIMINACIUM

SUMMARY

During explorations of the eastern necropoles of Viminacium, on the archaeological site of Pirivoj, a grave was discovered in 2003 that contained five monetary finds. One of them is a rare specimen of Hanibalian, minted in 336-337 AD in the Constantinople mint.

Besides the follis of Hanibalian (Cat. No. 1), the following monetary finds were present in the grave: a follis of Constantine I, minted between 330 and 335 AD (Cat. No. 2); a follis of Constantius II Caesar, minted between 330 and 335 AD (Cat. No. 3); two specimens of fractions of the follis of Constantius II as Augustus, minted between 337 and 340 AD (Cat. No. 4-5). All the monetary finds from this grave were issued between 330 and 340 AD, which leads one to the conclusion that the deceased was buried after 340 AD.

From the beginning of his sole reign, Constantine the Great attempted to establish a model of the distribution of authority among the members of his family. He started with his sons and subsequently, from 335 AD, included in this system the heirs of his father Constantius I and his second wife Theodora. Thus, Dalmatius was proclaimed Caesar, after which he was given control of Thrace, Macedonia and Achaëa, while Hanibalian was given the title *rex regum et ponticarum gentium*, due to Constantine's intention to secure better control of Armenia and its neighbourhood, as a type of a buffer zone towards the Persians.

In this way, Constantine I established a complex system of dynastic succession in 335 AD, in which his sons and nephews, with lower rank, controlled different parts of the empire, while he remained the sole Augustus. Obviously, he was trying to avoid the problems of succession by preparing the caesars for the rank of Augustus after his death, while including the offspring of Theodora in the division of authority. In this way, Constantine I adjusted Diocletian's model of the sharing and succession of authority, wherein he relied on the bloodline, not merit, in sharing the purple.

However, after Constantine's death in the summer of 337 AD, during the events known as the 'Great Massacre', nine members of the family were murdered, the descendants of Constantius I and Theodora, including Hanibalian. The rare finds of coins of Hanibalian and Dalmatius at Viminacium testify to their brief role in the sharing of authority conceived by Constantine, which his sons were quick to dismiss.

